postaveny „na vodě“, zdůvodňuje originálně, proč z fundamentálních příčin budou vždy existovat fluktuace v cenách přírodních zdrojů a jaký je jejich ekonomický smysl, proč pro optimalizaci rozhodování vlastníka o těžbě či netěžbě přírodních zdrojů a jejich cen obecně je důležitá úroková míra atd. Zde Tomšík explicitně navazuje na seminární práci Harolda Hotellinga (1931) z teorie vyčerpatelných přírodních zdrojů a tvůrčím způsobem dynamizuje jeho přístup.

Teoreticky a empiricky podložená ekonomická analýza energetického sektoru umožňuje nakonec autorovi varovat před nadměrnou ingerencí státu do fungování tohoto sektoru, ať již ve jménu energetické bezpečnosti či z důvodů tzv. externalit resp. nutnosti snižovat energetickou náročnost produkce. Jako kdyby energetické úspory byly nějakým „novým zdrojem energie“. Jako kdyby k nim průběžně nedocházelo pod tlakem tržních sil, což ostatně je dobře doloženo empirickými příklady, včetně analýzy, jak u nás zavedení klasické ziskové motivace do chování firem

a uvolnění a narovnání relativních cen po r. 1989 vedlo k výrazným úsporám v nakládání s energiemi.

Tomšíkovu knihu doporučuji jak odborné veřejnosti, včetně novinářů píšících o hospodářských otázkách, tak i studentům vysokých škol, a to nejen ekonomických. Je přístupná i zainteresovanému laikovi. Ekonom by řekl: výnosy z jejího studia vysoce převyšují peněžní náklady na její koupi.

Literatura

- HOTELLING, H. 1931. The Economics of Exhaustible Resources. *Journal of Political Economy*, Vol. 39, 1931, pp. 137-175.
- NORDHAUS, W. 2008. *A Question of Balance – Weighing the Options on Global Warming Policies*. Yale University Press.
- STERN, N. 2007. *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- SCHWARZ, J. a kol. 2007. *Analýza investičních pobídek v České republice*. Praha: Národohospodářská fakulta, VŠE Praha.

LIDSKÝ KAPITÁL OČIMA STATISTIKŮ – CHVÁLYHODNÝ POČIN

Petr Vymětal, VŠE Praha, Milan Žák, CES VŠEM o.p.s. Praha

Petr Mazouch, Jakub Fischer. Lidský kapitál: měření, souvislosti, prognózy
Praha : C. H. Beck, 2011. 116 s. ISBN 978-80-7400-380-6.

Problematika lidského kapitálu je v současné ekonomii oblíbeným a populárním tématem již v několika posledních desetiletích. I když první články zabývající se lidským kapitálem lze vystopovat až do padesátých let minulého století a stěžejní dílo G. S. Beckera „Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education“ vyšlo

v roce 1964, samo téma není a nikdy nebylo pouze doménou ekonomie, ale, a to zcela logicky, také celé řady sociologických a antropologických studií. V české teoretické ekonomii začíná být téma lidského kapitálu reflektováno seriózně vlastně až v tomto miléniu – kdy vyšly publikace Jiřího Kameníčka (2003), Lenky Filipové (2008) a posléze dalších auto-

rů. Téma lidského kapitálu se stává stále více námětem výzkumných projektů, konferencí, workshopů, přesto ale není tomuto tématu věnováno tolik pozornosti, jako v zemích směrem na západ od nás. Kniha autorské dvojice Petr Mazouch a Jakub Fischer, která se nyní českým čtenářům dostává do rukou, je nejen chvályhodným počinem, ale hlavně snahou, přispět svou troškou k rozvinutí širší diskuze k již zmiňovanému tématu lidského kapitálu.

Oba dva autoři, kteří působí na katedře statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze, se tématu lidského kapitálu a zejména problematice vzdělanosti, věnují poměrně dlouho a velmi důkladně. Jen pro zajímavost, v seznamu použité literatury je možno napočítat z celkového počtu 111 pramenů více jak 30 pramenů, kde jsou přímo autory, nebo spoluautory. Jejich statistická profilace se zcela jednoznačně odráží i v obsahu hodnocené monografie – v knize se pracuje s řadou tvrdých statistických dat, kterých je nutno přiznat (v případě „měření“ či spíše „odhadování“ úrovně lidského kapitálu) kritický „vypovídací“ nedostatek. V mnoha případech využili spíše blízkých (proxy, či v terminologii užívaných autory adekvátních) ukazatelů. Jak autoři sami ukazují, problém (nejen) v případě měření lidského kapitálu spočívá hlavně v tom, jak „*kvalitativní vlastnosti ... zachytit kvantitativním ukazatelem*“ (str. 3). Z tohoto důvodu pokládáme za výstižnější nahradit termín „měření“ termínem „hodnocení“, který lépe reflektuje charakter použitých, či v obecné rovině lépe „použitelných“ dat. Je to asi důsledkem toho, že současná ekonomie vstřebává poznatky dalších vědeckých oborů – politologie, sociologie, psychologie a mnoha dalších, včetně absorpce jejich vyjadřovacího aparátu. Vedle exaktně orientovaných disciplin spoléhajících na statistické a matematické metody a tedy na tzv. tvrdá data, se čím dál více projevuje také tendence využívat pro vysvětlení řady ekonomických a hospodářsko-politických problémů také data měkká. To vede k tomu, že v metodo-

logiích řady mezinárodních agentur kromě klasických statistických dat, nabývá dnes na popularitě používání tzv. měkkých dat. Mnoho statistiků a matematicky orientovaných ekonomů sice bere tento trend více nebo méně jako fakt, ale poukazují na to, že měkká data mohou být výrazně zkreslená, nemohou odrážet a popisovat realitu tak dokonale, jako data statistická.

Cílem publikace, který si autoři vytýčili, je analýza měření lidského kapitálu. Možná ke škodě věci autoři deklarovaný cíl záměrně zúžili na pouze problematiku měření (či hodnocení, protože jde o problém kvantifikace kvalitativních aspektů lidského kapitálu) vzdělanosti, jako jednoho z hlavních faktorů, který kvalitu a tedy i úroveň lidského kapitálu bezesporu ovlivňuje.

Kniha čítající 90 stran textu a přibližně 20 stran dodatků, je tak spíše obsáhlou studií, nežli monografií v běžném slova smyslu. Tento fakt ale nesnižuje její obsah a ani nevrhá špatné světlo na řadu užitečných informací a dat, která autoři zpracovali. Text je rozdělen do tří kapitol. **První** se zabývá metodologickými problémy při měření úrovně a kvality lidského kapitálu, kde se autoři, vzhledem k cíli práce, zabývají zejména statistikami a ukazateli vzdělanosti (formálního vzdělávání) obyvatelstva. Datová analýza v některých ukazatelích pokrývá jednotlivé kraje České republiky (NUTS-3), místy autoři používají data dostupná za NUTS-2, v úvodní kapitole pro dokreslení situace dokonce využívají mezinárodní komparaci evropských států (a to včetně nečlenských zemí EU nebo Turecka). Ocenit musíme nejen hledání alternativních ukazatelů vzdělanosti, ale zejména analýzu dynamiky vývoje a disparit mezi jednotlivými kraji ČR.

Druhá kapitola se snaží určitým způsobem kvantifikovat vliv lidského kapitálu na HDP, ekonomický růst a produktivitu práce. Kapitola tvoří analytické jádro celé práce a provedené analýzy se týkají disparit v rámci krajů ČR, příp. republiky jako celku.

Vedle produktivity práce je analyzován faktor nárůstu mezd podle skupin obyvatelstva a podle ukončeného vzdělání a neopomíjí ani souhrnnou produktivitu výrobních faktorů různých odvětví. Analýza vychází z širokého datového souboru, který autoři pro zpracování využili. Poněkud neúčelné se ale v této kapitole jeví zahrnutí subkapitoly vzdělanosti a kvality života – autoři v předchozích částech tyto souvislosti hlouběji nepopisují a analýza – byť je zajímavá – nechává vytanout otázku, proč se autoři bez předchozího „varování“, z ničeho nic, těmto problémům věnují. Podobné je to i se subkapitolou hodnocení investic do lidského kapitálu. Obě dvě subkapitoly by v samotné kapitole asi dávaly větší smysl.

Třetí kapitola se pokouší provést predikce vývoje úrovně lidského kapitálu v ČR a v jednotlivých krajích. Autoři ukazují, že vycházejí ze současného stavu, bude vzdělanost populace růst, zejména se bude zvyšovat skupina obyvatelstva s vyšším vzděláním, ale také ukazují fakt, že disproporce mezi jednotlivými kraji budou nadále existovat. Zajímavá je v této souvislosti také analýza „vzdělávacích“ center a následné „migrace“ či „navracení se“ pracovní síly zpět „domů“.

Hodnocená monografie zcela nepochybně patří mezi kvalitně a vysoce odborně zpracované knihy věnující se lidskému kapitálu. Je postavena na konsistentní analýze obsáhlého souboru dat a výsledky této analýzy jsou přehledně prezentovány v tabulkách a grafech. Díky tomu, že kniha neobsahuje přehrášel matematických a statistických vzorečků a výpočtů, je vhodná i pro „běžné“ čtenáře – běžného čtenáře ekonomických témat, nikoli úplného laika. Z hlediska provedené analýzy

jde o text skutečně vynikající. Na druhou stranu, dle našeho soudu, kniha není vhodná pro čtenáře, kteří se chtějí o lidském kapitálu dovědět jak z hlediska teorií, tak i z hlediska analýzy. Teoretické zakotvení existuje, ale autoři se nevěnují přehledu teorií a možných přístupů, které na poli lidského kapitálu existují, a je otázkou, je-li to škoda, nebo ne. Jak již bylo naznačeno, také struktura knihy by možná stála za promyšlení, stejně tak by čtenář asi ocenil „přímočařejší“ analýzu příčin a důsledků jednotlivých faktorů tam, kde to jde. Kniha tedy není učebnicí o lidském kapitálu – je spíše výbornou případovou studií problematiky lidského kapitálu (zejména faktoru vzdělanosti) a jeho kvantifikace na datech za Českou republiku a rozhodně by neměla zájemcům o tuto problematiku uniknout. Je ale také studií, která otevírá řadu dalších otázek, které snad budou v budoucnu námětem dalších studií a knih, jako je např. analýza sociálního kapitálu, souvislostem lidského kapitálu s aspekty tzv. kvality života, analýza lidského kapitálu v socioekonomických a politickoekonomických souvislostech, ale také hlubší analýza mezi „disponováním“ lidským kapitálem a schopnostmi a dovednostmi jej užít. Doufáme, že se podobné analýzy brzy objeví, což je samozřejmě výzva nejen pro autory.

Celkově shrnuto, hodnocená monografie je počinem chvályhodným, čtivým, profesionálně zpracovaným a vyargumentovaným a je skvělé, že je. Zároveň je ji nutno chápat jako splnění jen dílčího cíle při pochopení přínosu lidského kapitálu pro společnost a přínosu pochopení jeho deskripce pro ekonomickou vědu.